

Karen Risager

*Professor, Roskilde Universitet,
Institut for Kultur og Identitet,
risager@ruc.dk*

Et eksempel på en pluralistisk sprogpolitik

Universiteterne er en del af verdenssamfundet. Man skal ikke bare se universiteterne som nationale institutioner der giver den nationale befolkning en højere uddannelse til stillinger i deres eget samfund. De er også i stigende grad institutioner i det transnationale samfund som skal forberede deres studerende, danske som udenlandske, til stillinger hvor som helst i verden. Hvordan kan universiteterne tage denne udfordring op i deres sprogpolitik?

Engelsk er det mest udbredte akademiske sprog i verden i dag, men det er klart nok ikke det eneste. Hvis vi ser på sprogbrugen i akademiske kredse over hele verden, vil jeg tro at når det gælder mundtlig kommunikation, så er det foretrukne sprog inden for de fleste fagområder det lokale sprog: kinesisk, japansk, tysk, portugisisk, fransk, spansk osv. Og når det gælder skriftlig kommunikation, så eksisterer der tusindvis af bøger med original videnskabelig litteratur på disse sprog og på mange andre sprog (inkl. dansk), litteratur som bliver brugt i universitetsuddannelserne og i det omgivende samfund. Men universiteterne lukker generelt deres øjne for den akademiske verdens flersprogethed.

I denne artikel vil jeg bruge faget Kultur- og Sprogødestudier på RUC som eksempel på en pluralistisk sprogpolitik. Det er i øvrigt en problematik som vil blive yderligere udforsket inden for rammerne af det nye forskningscenter CALPIU, omtalt på side 39 i dette nummer¹.

Universiteterne som transnationale og flersprogede uddannelsessteder

De udenlandske studerende i Danmark er transnationalt mobile; de rejser på tværs af landegrænser for at sammensætte deres uddannelse. De har en gymnasial uddannelse fra et andet land end Danmark, og de sigter mod en fremtidig karriere i deres hjemland, i Danmark eller et helt tredje land. Derfor må universiteterne til at se sig selv som institutioner der tilbyder transnationale uddannelser der bidrager til de studerendes livslange uddannelse. De må tage udgangspunkt i de studerendes forskellige forudsætninger og fremtidsperspektiver. I dette perspektiv kan det være

læringsmæssigt meget udbytterigt at inddrage de studerendes sproglige ressourcer bredere end man gør i dag.

Her kan man skelne mellem to situationer: 1. Den situation hvor studerende udnytter deres fremmedsprogsressourcer, ikke bare engelsk, men også andre sprog de har lært i skolen eller på anden måde. Hvorfor ikke inkludere nogle aktiviteter på fransk for (danske eller udenlandske) studerende der har kendskab til fransk som fremmedsprog? 2. Den situation hvor de studerende udnytter deres førstesprog (modersmål) eller andetsprog, hvilket ofte vil være relevant for de udenlandske studerende. Hvorfor ikke inkludere nogle aktiviteter i kinesisk for studerende hvis første- eller andetsprog er kinesisk? Ved at bruge kinesisk i nogle aktiviteter sammen med studerende fra Kina, kan man skabe forbindelse til deres tidligere studier i Kina, og man kan også skabe forbindelse til deres eventuelle senere professionelle liv i Kina, hvor kinesisk sædvanligvis vil være det nyttigste, eller eneste mulige, sprog i professionel kommunikation med ikke-akademikere.

Man skal huske på at begreberne førstesprog og andetsprog kan dække over meget forskelligartede situationer: Studerende der kommer fra fx arabisktalende lande, har måske lært et regionalt talesprog som førstesprog fra deres forældre og moderne standardarabisk som deres andetsprog i skolen. Studerende der kommer fra et afrikansk frankofont land, har måske lært et regionalt sprog som førstesprog og fransk som deres andetsprog i skolen. Studerende fra et land som Tyrkiet kan have lært kurdisk som førstesprog og tyrkisk som andetsprog i skolen. For disse studerende vil det typisk være deres andetsprog, og ikke deres førstesprog, der er det primære akademiske sprog. For nogle af de studerende vil situationen måske være den at deres førstesprog er et lokalt sprog der slet ikke bruges som akademisk sprog, og de har endnu ikke erfaring med at bruge deres andetsprog i videnskabelig sammenhæng. Der ligger således nogle interessante udfordringer i at inddrage de studerendes sproglige forudsætninger.

Kultur- og Sprogødestudier

Faget Kultur- og Sprogødestudier på RUC har været et godt laboratorium for at udvikle en pluralistisk sprogpolitik der inddrager de studerendes sproglige ressourcer bredere end det er sædvanligt.

Kultur- og Sprogødestudier er en bachelor- og kandidatuddannelse der beskæftiger sig med kulturstudier og postkoloniale studier såvel i Danmark som i andre dele af verden, med fokus på (samspillet mellem) etnicitet, nationalitet, sprog, religion, klasse, race, køn og alder. Et omdrejningspunkt er identitetskonstruktioner og magt i det flerkulturelle og flersprogede samfund.

Fagets studerende starter typisk deres universitetsstudier med en toårig tværfaglig basisuddannelse i enten humaniora eller samfundsvidenskab, og på deres tredje år

påbegynder de Kultur- og Sprogødestudier (i kombination med et andet fag). Kultur- og Sprogødestudier omfatter tre semestre i alt, altså 1½ årsværk. Studierne er organiseret dels som problemorienteret projektarbejde i grupper, dels som kursusarbejde med skrivning af individuelle essays. Lærerne på Kultur- og Sprogødestudier har forskellige faglige baggrunde som fx antropologi, kultursociologi, sociolingvistik, postkoloniale litteraturstudier, religionssociologi, minoritetsstudier og kultur- og sprogødestudier.

Der er ca. 500 studerende på faget (efterår 2009), og ca. 30 af disse er udenlandske studerende fra mange forskellige dele af verden. Studiet er organiseret sådan at en opdeling af studerende i danske og udenlandske studerende så vidt muligt undgås. Alle studerende kan i princippet følge kurser og gennemføre projekter sammen, idet studiet er meget fleksibelt tilrettelagt. De almindelige arbejdsprog er dansk og engelsk. Næsten alle kurser kan følges både på dansk og på engelsk (dog afhængigt af om man læser dem om efteråret eller om foråret), og email-beskeder er både på dansk og engelsk, eller kun på engelsk.

Beskrivelser af faget på internettet

Fra starten af studiet ville vi gerne synliggøre fagets flersproglige natur. Derfor har vi lagt beskrivelser af faget ud på internettet på flere sprog². I første omgang var det på de sprog som arbejdsgruppen bag oprettelsen af faget havde kompetencer i, nemlig dansk, tysk, spansk, fransk, italiensk og engelsk. Senere er der også blevet lagt beskrivelser ud på arabisk, tyrkisk, kinesisk og urdu. Dermed har vi villet inddrage nogle af de store sprog i verden, hvoraf nogle også er store minoritetssprog i Danmark.

Som det ser ud nu, er der to sprog som på en eller anden måde også bør repræsenteres: færøsk og kalaallisut (grønlandsk). Det Danske Kongerige er jo en multinational stat med fire nationalsprog: dansk, færøsk, kalaallisut og tysk (som nationalt mindretalssprog i Sønderjylland). Så længe vi har denne postkoloniale statskonstruktion, har færøsk og kalaallisut en særstatus og må ikke glemmes.

En undersøgelse af sprogressourcer på faget

Vi har fra starten været klar over at vores lærere og studerende har kendskab til mange sprog. For at dokumentere dette gennemførte jeg i 2005 en web-baseret spørgeskemaundersøgelse hvor jeg bad informanterne om at selvrapporere deres kendskab til sprog, gående fra avanceret niveau i alle fire færdigheder til et rudimentært niveau (kendskab til nogle få ord).

Resultaterne viste at der blandt de 15 lærere vi havde på det tidspunkt, var kompetencer i 19 sprog på et eller andet niveau, mindst på et niveau hvor vedkommende

kunne læse en tekst kursorisk. Sprogene var arabisk, dansk, nederlandsk, engelsk, esperanto, farsi, fransk, tysk, græsk, hebraisk, italiensk, japansk, kurdisk, latin, norsk, portugisisk, russisk, spansk og svensk.

Blandt de 109 studerende der svarede på spørgeskemaet, blev der rapporteret om kompetencer i 52 forskellige sprog på et eller andet niveau, og blandt dem var der 20 hvor kompetencerne blev anset for at være på avanceret niveau i alle fire færdigheder: dansk, engelsk, spansk, norsk, portugisisk, russisk, swahili, kikuyu, tysk, fransk, italiensk, islandsk, japansk, polsk, serbo-kroatisk, slovensk, kinesisk (mandarin), kroatisk, koreansk og mongolsk. Vi spurgte dem ikke hvilke(t) modersmål de havde, da dette begreb kan misforstås på grund af de meget forskellige sprogforhold rundt omkring i verden. I gennemsnit nævnedes hver studerende 6,49 sprog, så de havde ret brede sproglige ressourcer. Undersøgelsen er offentliggjort i Haberland & Risager 2008.

Sprogvalg i studieaktiviteter: regler og praksis

Kurser og essays: I begyndelsen af Kultur- og Sprogødestudiets eksistens var alle kurser og essays på dansk. Men som antallet af udenlandske studerende voksede i de følgende år, var Kultur- og Sprogødestudier blandt de første fag der ændrede studiestrukturen så det også blev muligt at tage en hel bachelor- og kandidatuddannelse på engelsk. Alle kurser gives nu på engelsk, og de fleste af dem også på dansk. Det essay som hører til et bestemt kursus, skal normalt skrives på det sprog som kurset har været afholdt på.

Projektrapporter, specialer og resumeer: De studerende samler sig i grupper omkring en faglig problemstilling efter eget valg, og de forsynes med en vejleder fra lærergruppen. Projektarbejdet og udarbejdelsen af projektrapporten (eller specialet) må laves på et hvilket som helst sprog som de involverede behersker, men valget er i praksis begrænset af hvilke sprogfærdigheder der er til stede i censorkorpset. Indtil nu har der været brugt følgende sprog i projekt- eller specialearbejdet: dansk, norsk, engelsk, fransk og spansk. Projekt- og specialeresumeer skal være på dansk eller på et sprog med stor udbredelse, og her har følgende sprog været brugt: dansk, engelsk, tysk, tyrkisk, kinesisk, italiensk og spansk. Det er vigtigt at sige at Kultur- og Sprogødestudier ikke er et sprogfag, så sproglig korrekthed er kun af sekundær betydning. Det der kræves, er et akademisk kompetent, klart og forståeligt sprog.

Fremmedsproglæsekrede: Alle kandidatstuderende skal deltage i en fremmedsproglæsekreds, hvor de læser et fagligt relevant teoretisk værk efter eget valg. Samtidig er der krav at værket skal være på et fremmedsprog for de studerende. For studerende med dansk som modersmål betyder 'fremmedsprog' et sprog der hverken er engelsk, norsk eller svensk. For andre studerende tager studienævnet stilling til hvilke sprog der tæller som 'fremmedsprog', da de studerendes individuelle sprogbiografier kan være meget forskellige. Gruppen af studerende får en tovholder fra

lærergruppen der vejleder dem i deres læsning. Gruppen behøver ikke at tale det sprog som værket er på, men kan vælge dansk eller et andet sprog de måtte foretrække. Indtil nu har følgende sprog været valgt i fremmedsprogslæsekredse: tysk, fransk, spansk, portugisisk, italiensk, russisk, kinesisk, dansk, tyrkisk, swahili og polsk. For eksempel havde vi en læsekreds som læste et kulturteoretisk værk på russisk. Gruppen bestod af en russer med russisk som modersmål, en studerende fra Mongoliet der havde et godt andetsprogskendskab til russisk, en dansk studerende der havde haft russisk i gymnasiet, og en lærer der havde læsefærdighed i russisk faglitteratur. Gruppediskussionerne blev oftest gennemført på engelsk, men en gang imellem også på russisk. Det skal tilføjes at det fremgår af de studerendes eksamenspapirer hvilket fremmedsprog der har været valgt.

En kombination af sprogpoltiske strategier

Man kan sige at Kultur- og Sprogødestudier arbejder med en sprogpolitik der udvider den tosprogede kerne som hele universitetet sigter mod (dansk og engelsk som de fælles arbejdssprog) med to forskellige sprogpoltiske strategier: Udvidet repræsentation af sprog og invitation til flere sprog.

Den udvidede repræsentation af sprog ses af tekster på flere forskellige sprog på internettet, og af sproglige ressourcer blandt lærere og studerende. Invitation til flere sprog gives gennem mulighederne for et åbent sprogvvalg. Valget af sprog er i vidt omfang i de studerendes egne hænder. Hvis de vælger at skrive deres projektresumé på tyrkisk, er det kun for deres egen skyld, og de får nogle sproglige og faglige erfaringer derved. Men dette er helt frivilligt, og den studerende får ikke nogen speciel credit for det specifikke sprogvvalg.

Denne kombination af sprogpoltiske strategier er en farbar vej hen imod at virkeliggøre en transnational og flersproget universitetsuddannelse. Dog må man se i øjnene at en overføring af disse strategier til andre fag og til hele universitetet vil støde på vanskeligheder da det forudsætter et brud med den aktuelle neoliberalistiske satsning på engelsk som det eneste relevante sprog i internationaliseringen.

Noter

- 1 Denne artikel er en stærkt forkortet, redigeret og oversat udgave af Risager 2009.
- 2 Se <http://www.ruc.dk/cuid/uddannelser/kultsprog/>

Litteratur

- Haberland, Hartmut & Karen Risager (2008): "Two pilot studies of multilingual competences in international programmes at Roskilde University". I: Hartmut Haberland m.fl. (red.): *Higher Education in the Global Village. Cultural and Linguistic Practices in the International University*. Roskilde: Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet, s. 41-55.
- Risager, Karen (2009): Cosmopolitan Language Policies. Plenarforelæsning ved International Bilingual Conference: "Academic Mobility: New Researches and Perspectives"/Conférence bilingue internationale: "Mobilités académiques: nouveautés et directions", Tallinn Universitet, 24.-26. september 2009.

CALPIU (Cultural And Linguistic Practices in the International University)

er et internationalt forskningscenter med Roskilde Universitet som arnested og forskningsrådet (FKK) som ekstern finansieringskilde. Centrets formål er at koordinere dansk og udenlandsk forskning i den internationaliseringsproces, som universiteterne oplever som følge af globaliseringen. Lærere og studerende repræsenterer i stigende grad mange lande, sprog og kulturer, og dette påvirker uddannelser og studiemiljøer. Internationalisering anses ofte som synonymt med brug af det universelle kontaktsprog engelsk, og dette spiller en vigtig rolle i den danske sprogdebat, som er præget af frygt for, at engelsk skal blive eneherkende på danske universiteter. CALPIU betragter derimod internationalisering som tilstedeværelsen af mange kulturer og sprog inden for den samme institutions vægge og som en mulighed for at dyrke *mangfoldigheden* som en uddannelsesmæssig ressource. Fokus er især på vigtigheden af *sprogferdighed* og *sprogvalg* i et miljø præget af indflydelseshierarkier og magtrelationer, og dermed på de sproglige forholds indflydelse på uddannelserne. De sproglige data vil blive samlet i en omfattende database over det internationale universitets sproglige og kulturelle praksisser. CALPIU har partnere på 27 universiteter i og uden for Danmark.

CALPIU's hjemmeside: <http://calpiu.dk/>